

Foto taget med drönare i augusti 2017 som visar den återskapade å-fåran i Stjärnarp och några av de anlagda våtmarkerna (som inte var helt vattenfyllda när bilden togs).

Går det att rädda en bäck?

Bad stream via Goodstream till Good stream

Många av våra bäckar och åar i jordbrukslandskapet mår inte så bra. De vanligaste problemen är övergödning, uträtningar/fördjupningar och vandringshinder, vilket lett till att bäckar och små åar är ganska tråkiga miljöer med låg biologisk mångfald. De omkringliggande markerna längs vattendragen är för det mesta åkrar och det finns sällan några aktiva flodplan (dvs naturliga översvämningsområden längs med vattendraget). Den fysiska modifieringen av vattendragen i kombination med effektiv dränering av intilliggande åkermark gör att vattnet i landskapet idag mycket snabbt transporteras ut mot havet. Detta leder till fler miljöproblem. Dels minskar den vattenrenande förmågan i landskapet

när vattendragen fungerar som motorvägar för vattnet, dels leder det till större risk för översvämnningar i nedströms belägna, låglänta områden. Översvämnningarna, som kan ge stora ekonomiska problem för husägare, lantbrukare och samhället, ökar dessutom problemet med övergödning när näringsrika partiklar sköljs ut från översvämmad åkermark eller hårdgjorda ytor.

Trönningeån söder om Halmstad är ett typiskt exempel på ett vattendrag med dessa natur- och miljöproblem. Den rinner upp i Knorrasjön en dryg mil från kusten och mynnar i Fylleån bara ett par hundra meter innan denna når Laholmsbukten. På sin väg passerar den först skogsdominerade landskap som efter ca

Ett par anlagda småbiotoper (groddammar) med en anlagd våtmark i bakgrunden t.v.

halva sträckan övergår i ett intensivt odlat åkerlandskap. Strax innan mynningen i Fylleån rinner ån även genom Trönninge samhälle som drabbas av återkommande översvämningar, senast i september 2017.

Nu pågår projektet LIFE-Goodstream, som ska försöka lösa (eller åtminstone minska) många av natur- och miljöproblemen i Trönningeån. Det är ett EU-projekt och finansieras till 50 procent av EU. Andra halvan finansieras av Havs- och Vattenmyndigheten, och till en mindre del av

tre ingående partners i projektet: Hushållnings-sällskapet Halland (projektledare), Länsstyrelsen i Halland och Halmstads kommun. Projektet startade i oktober 2015 och pågår i sex år.

Projektet ska ta ett helhetsgrepp, och tillsammans med markägarna längs ån genomföra en mängd åtgärder för att förbättra ekosystemet. De metoder och åtgärder som används ska vara multifunktionella, det vill säga leverera flera olika ekosystemtjänster ("nyttor") samtidigt. Till exempel anläggs olika typer av våtmarker längs med ån. Dessa ger dels en reningseffekt på dräneringsvattnet från jordbruket innan det når ån, dels gynnas den biologiska mångfalden. Våtmarkerna har dessutom en positiv effekt på landskapets vattenhållande förmåga och hjälper till att buffra vattenflödet vilket i sin tur minskar risken för översvämningar längre nedströms.

Utöver våtmarker anlägger vi också en ny, av Hushållnings-sällskapet utvecklad, typ av skyddszoner som kallas "integrerade skyddszoner". Dessa skiljer sig från vanliga skyddszoner, som är en icke-odlad gräs-

En av de anlagda våtmarkerna, november 2017.

remsa mellan åker och vattendrag, genom att de inkluderar ett slutet uppsamlingsdike för uppsamling av dräneringsvatten och en anslutande invallad översilningszon. Vid stora flöden stiger vattnet och bräddar över denna zon där det infiltreras. Infiltrationen och rening från näringsämnen förbättras genom al som planteras här. En integrerad skyddszon är en semi-akvatisk miljö som förutom rening av både dränerings- och ytvatten även fungerar som livsmiljö för många arter. Den numera rödlistade sånglärkan häckade i en sådan integrerad skyddszon på Hushållningssällskapets marker utanför Eldsberga. Dessutom fanns där både större och mindre vattensalamander, och under två år besöktes den av sju arter av däggdjur och ett stort antal insekter, framför allt trollsländor som ofta gillar sådana här fiskfria småvatten.

I anslutning till våtmarkerna och de integrerade skyddszonerna längs Trönningeån anläggs också andra småbiotoper med syfte att gynna den biologiska mångfalden, t.ex. groddammar och övervintringsplatser för grodor, salamandrar och insekter.

Grodorna var snabba, och hittade de anlagda våtmarkerna direkt.

En av de första åtgärderna i projektet var att ta bort vallen för en anlagd våtmark vid Stjärnarp som varit ett mycket stort vandringshinder för fisk i ån. Denna våtmark var en av Sveriges allra första storskaliga anläggningar med syfte att rena bort kväve och minska näringstransporten till den då kraftigt övergödda Laholmsbukten. När fördämningen togs bort 2016 bort återgick Trönningeån här till sin gamla fåra. För att behålla områdets reningseffekt anlades efter utrivningen av dammen flera

Ihopsamlat ris och ved blir bra övervintringsplatser för många djur. Här kan också t.ex. rödhake och gärdsmyg häcka. Anlagda våtmarker i bakgrunden.

Lekande bäcknejonöga i den återskapade å-fåran vid Stjärnarp i maj 2017.

nya ersättningsvåtmarker, Integrerade skyddszoner och småbiotoper vid sidan av den nygamla å-fåran. Utrivningen av vandringshindret gjordes i juni 2016 och redan i maj året efter kunde vi glädjande nog se 10–15 bäcknejonöga göra lekgropar och leka i den återskapade å-fåran.

Bäcknejonöga leker på grunda grusbottnar i bäckar och åar under försommaren. Honan suger sig fast med sin sugmun vid en sten och hanarna suger sig fast i honan för parning. Äggen läggs i små lekgropar som fiskarna gräver genom att flytta bort sten och grus. De vuxna individerna äter överhuvudtaget inte som vuxna individer. Äggen kläcks efter 10–12 dagar och de små larverna följer med strömmen tills de hittar ett område med mjuk botten där de gräver ner sig i sedimentet. Där lever de i 5–6 år och filtrerar partiklar från vattnet. När de efter 5–6 år blivit 15–18 cm långa genomgår de en metamorfos (förvandling) till vuxna individer och simmar uppströms till lekbottarna, fortplantar sig och dör sedan inom några veckor. Bäcknejonöga lever alltså hela sitt liv i sötvatten till skillnad från sina större släktingar flodnejonöga och havsnejonöga som vandrar ut i havet. Vill man se bäcknejonöga leka ska

man leta upp grunda grusbottnar en solig dag i slutet av maj eller början på juni. Även öring har nu observerats uppströms det tidigare vandringshindret.

Nästa år fortsätter anläggningsarbetet, bl.a. planeras en dagvattendamm i Trönninge. Tillsammans med Naturskolan ska elever och lärare på skolor och förskolor i Stjärnarp, Trönninge och Eldsberga informeras och aktiviteter i fält planeras. Dessutom ska vi börja sätta upp holkar längs med ån. Totalt är det 500 holkar av olika slag för att gynna fåglar, fladdermöss och insekter. Bor du vid Trönningeån och vill ha en fågelholk, fladdermusholk eller stekelhotell på din tomt/dina marker går det bra att höra av sig!

Det ska bli spännande att tillsammans med markägarna fortsätta med projektet. När vi om några år återupptar de inventeringar och vattenprovtagningar vi gjorde i början, förväntar vi oss positiva effekter som minskade mängder näringsämnen i vattnet, ökad biologisk mångfald och starkare fiskbestånd. Mer information finns på projektets hemsida: www.goodstream.se och följ oss gärna på Facebook.

*John Strand,
Hushållningsällskapet Halland*